

Poř. č. 1/2011

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků podle § 55 odst. 2 písm. d), odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů*

Povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků podle § 55 odst. 2 písm. d), odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 20/1966 Sb.“), koresponduje právo pacienta na ochranu údajů o jeho zdravotním stavu. Toto oprávnění může být v některých závažných případech stanovených zákonem prolomeno.

I. Zdravotnický pracovník může sdělit určitou skutečnost o pacientovi s jeho souhlasem, a to za předpokladu, že osoba, která souhlas dává, má potřebnou způsobilost k právním úkonům (§ 23 odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb., § 8 a § 9 občanského zákoníku); souhlas může dát i její zákonný zástupce. Souhlas může být dán nejen písemně, ale jakýmkoli způsobem nevyvolávajícím pochybnosti o obsahu projevené vůle (např. i podáním trestního oznámení anebo ústně do protokolu).

Za předpokladu, že za svého života zemřelá fyzická osoba souhlasila se sdělením údajů uvedených v § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., jsou osoby uvedené v § 15 občanského zákoníku (to znamená osoby, kterým přísluší uplatňovat právo na ochranu její osobnosti - manžel a děti, a není-li těchto osob, její rodiče) tímto projevem vůle zemřelé fyzické osoby (poškozeného trestným činem) vázány.

Pokud zemřelá fyzická osoba (poškozený trestným činem) výslovně za svého života svým prohlášením vyloučila možnost dát souhlas ke sdělení skutečností, o nichž se dověděli zdravotničtí pracovníci v souvislosti s výkonem svého povolání podle § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., jsou povinny osoby uvedené v § 15 občanského zákoníku tento projev vůle zemřelé fyzické osoby respektovat. Nemohou pak dát tento souhlas za zemřelou fyzickou osobu (poškozeného trestným činem).

Jestliže však takový úkon zemřelá fyzická osoba za svého života neučinila, lze důvodně vycházet z toho, že jej mohou po její smrti dát osoby

* Toto stanovisko nahrazuje stanovisko č. 7/2005 Sb. v. s. NSZ týkající se problematiky povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků podle § 55 odst. 2 písm. d), odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

uvedené v § 15 občanského zákoníku za podmínek v tomto ustanovení uvedených.

II. Povinnost mlčenlivosti u zdravotnických pracovníků je prolomena i postupem podle § 8 odst. 5 trestního řádu.

III. Povinnost mlčenlivosti u zdravotnických pracovníků je prolomena i v případech, kdy je zvláštními předpisy¹ stanovena zdravotnickému pracovníkovi oznamovací povinnost,^{2,3} jakož i tehdy, jestliže lékař provádí prohlídku těla v souladu s § 114 odst. 1 trestního řádu, prohlídku a pitvu mrtvoly podle ustanovení § 115 odst. 1 trestního řádu, vyšetření duševního stavu obviněného nebo svědka podle § 116 až § 118 trestního řádu. Obdobně je tomu i v případech, na něž odkazují § 3, § 4 a § 6 vyhlášky č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a pohřbivnictví, ve znění pozdějších předpisů.⁴

IV. Povinnost mlčenlivosti podle § 55 odst. 2 písm. d), odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb., je prolomena i povinností státních orgánů podle § 8 odst. 1 věty druhé trestního řádu oznamovat trestné činy. Ustanovení § 8 odst. 4 části věty první před středníkem a § 8 odst. 4 písm. a) a b) trestního řádu o tom, že plnění této povinnosti lze odmítnout s odkazem na povinnost zachovávat tajnost utajovaných skutečností chráněných zvláštním zákonem nebo státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti; to neplatí,

a) jestliže osoba, která tyto povinnosti má, by se jinak vystavila nebezpečí trestního stíhání pro neoznámení nebo nepřeřazení trestného činu, nebo

b) při vyřizování dožádání orgánu činného v trestním řízení o trestném činu, kde dožádaná osoba je současně oznamovatelem trestného činu,

nelze vykládat tak, že v případech, kdy je stanovena povinnost mlčenlivosti, se povinnost oznamovat trestné činy neuplatní. Oznámení v souladu se shora citovanou úpravou je možno učinit (tato povinnost se nevztahuje pouze na případy uvedené v § 8 odst. 4 písm. a) trestního řádu) a nadto oznamovatel je povinen vyhovět dožádání orgánu činného v trestním řízení v souladu s § 8 odst. 4 písm. b) trestního řádu (srov. níže bod V.). Rovněž i po sdělení skutečností, které jsou předmětem povinné mlčenlivosti, váže orgány a zaměstnance, kteří je sdělili např. v rámci trestního oznámení nebo jinak,

¹ Jde o zákony a jiné obecně závazné právní předpisy jak z oblasti zdravotnictví, tak i mimo oblast zdravotnictví.

² Jde o specifický druh informační povinnosti. Jestliže se zdravotnický pracovník při výkonu svého povolání dozví skutečnost, ohledně níž zákon výslovně stanoví, že má být oznámena příslušnému orgánu, je povinen ji oznámit, a to bez ohledu na přání pacienta a povinnou mlčenlivost (viz Buriánek, J.: Lékařské tajemství, zdravotnická dokumentace a související právní otázky. Linde Praha, 2005, s. 128).

³ Jedná se tu o informační povinnost - tj. povinnost poskytnout informace na žádost oprávněného orgánu. Jde zde především o povinné předávání informací mezi zdravotnickými pracovníky v procesu péče o pacienta, sdělování informací zdravotnickým pojišťovnám a orgánům činným v určitých druzích správních řízení a dále o poskytování informací pro statistické účely a účely vedení tzv. národních zdravotních registrů (blíže Buriánek, J.: Lékařské tajemství, zdravotnická dokumentace a související právní otázky. Linde Praha, 2005, s. 19 a násl.).

⁴ Jsou to případy, kdy je citovanou vyhláškou stanovena povinnost pitvy, zejména může jít o podezření ze spáchání trestného činu (které popřípadě vznikne až v průběhu zdravotně bezpečnostní pitvy), sebevraždy, případně o nález mrtvoly neznámé totožnosti nebo jiné obdobné případy.

povinnost mlčenlivosti, která uvedeným sdělením nezaniká, a dále to, že samy orgány činné v trestním řízení jsou povinny o těchto skutečnostech podle povahy věci buď o nich zachovávat mlčenlivost v rámci ochrany utajovaných skutečností klasifikovaných do stupňů utajení „Důvěrné“ nebo „Vyhrazené“ podle § 4 písm. c), d) zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů, nebo učinit jiná nezbytná opatření směřující proti jejich neoprávněnému zveřejnění (např. v souvislosti s nahlížením do spisu ve smyslu § 65 odst. 5 trestního řádu).

V. Povinnost mlčenlivosti podle § 55 odst. 2 písm. d), odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb., je prolomena i v případě výsledku zdravotnického pracovníka jako svědka nebo osoby podávající vysvětlení ke skutečnostem, které jsou obsahem trestního oznámení, podaného již dříve samotným zdravotnickým zařízením (popř. tímto zdravotnickým pracovníkem). Ve vztahu ke skutečnostem uvedeným v již dříve podaném trestním oznámení se tedy nelze dovolávat povinnosti zachovávat mlčenlivost.

VI. Za specifický případ prolomení povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků je třeba považovat i případ, jestliže zdravotnický pracovník vystupuje v postavení obviněného (§ 32, § 160 odst. 1 trestního řádu), pokud skutečnosti, o nichž má povinnost zachovat mlčenlivost, mohou svědčit v jeho prospěch.

VII. Orgán činný v trestním řízení je oprávněn požadovat na základě úpravy v § 8 odst. 1 věty první trestního řádu po Ministerstvu zdravotnictví nebo příslušném krajském úřadu o zápis z jednání znalecké komise (resp. jeho záznam), a to v té části, která obsahuje závěr znalecké komise, tj. projednávání případu s jednoznačným konstatováním, zda byl či nebyl při výkonu zdravotnických služeb dodržen správný postup, a v případě nesprávného postupu jeho popis, a zda je či není dána příčinná souvislost mezi nesprávným postupem a újmou na zdraví nebo poškozením zdraví s následkem smrti, dále jména členů komise a jejich podpisy a datum ukončení jednání komise.

Na základě úpravy provedené zákonem č. 111/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, a s přihlédnutím k nálezu Ústavního soudu ze dne 18. 12. 2006, sp. zn. I. ÚS 321/06, se podává nové výkladové stanovisko **k jednotlivým možnostem⁵ prolomení povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků podle § 55 odst. 2 písm. d)⁶ zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.**

K bodu I. - Zdravotnický pracovník sděluje určitou skutečnost o pacientovi s jeho souhlasem nebo se souhlasem jiné oprávněné osoby

⁵ K prolomení povinnosti mlčenlivosti zdravotnického pracovníka dochází v případě:

- souhlasu ošetřované osoby,
- postupem podle § 8 odst. 5 tr. ř.
- oznamovací povinnosti stanovené zvláštními předpisy.

⁶ Toto stanovisko zastává názor, že povinnost mlčenlivosti zdravotnického pracovníka se vztahuje výhradně jen na údaje týkající se zdravotního stavu pacienta, neboť jen ty se zdravotnický pracovník dozvěděl přímo v souvislosti s výkonem svého povolání.

Z platné právní úpravy vyplývá, že zprostit povinnosti mlčenlivosti může zdravotnického pracovníka zejména sám **pacient**. **Souhlas** musí být svobodný, vážný, určitý a srozumitelný, nesmí svým obsahem či účelem odporovat zákonu či jej obcházet anebo se přičít dobrým mravům (§ 37 odst. 1 a § 39 obč. zák.). Musí být jednoznačný a nesmí vyvolávat pochybnosti o obsahu projevené vůle, může být dán i konkludentně. Není vyžadována písemná forma souhlasu, byť se jeví jako vhodná (v zájmu vyloučení jakýchkoli pochybností). Za souhlas může být pokládáno i podání trestního oznámení poškozeným (např. na ošetřujícího lékaře). I v těchto případech je však možno **doporučit, aby souhlas byl dán poškozeným písemně, případně ústně do protokolu**, který s ním bude sepsán ve smyslu § 55 odst. 1 tr. ř. V písemném souhlasu (jakož i souhlasu daném ústně, jehož obsah byl zachycen v protokolu), který se týká přípravného řízení (prověřování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu i vyšetřování), by měly být uvedeny všechny údaje, na jejichž základě bude možno věc spolehlivě identifikovat (tj. označení věci, skutku, ohledně něhož je vedeno prověřování **skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu**, anebo pro který je vedeno trestní stíhání pro určitý trestný čin vůči konkrétní osobě, přesné údaje k osobě, která souhlas dává, i lékaře nebo jiného zdravotnického pracovníka, jehož se souhlas týká).

Souhlas může udělit jen osoba, která je způsobilá (podle § 8 a § 9 obč. zák.) k právním úkonům. Musí jít tedy o osobu, která již nabyla zletilosti a která nebyla způsobilosti k právním úkonům zbavena nebo jejíž způsobilost k právním úkonům nebyla omezena.

Právo pacienta dát souhlas ke sdělení skutečností uvedených v § 55 odst. 2 zákona č. 20/1966 Sb., je osobnostním právem, které je vázáno výlučně na osobu pacienta a nepřechází na dědice. Podle **§ 15 obč. zák. po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu její osobnosti (§ 11 a násl. obč. zák.) manželu a dětem, a není-li jich, jejím rodičům**. Žádným dalším osobám nemůže uvedené právo vzniknout.

Zvláštní osobnostní právo osob uvedených v § 15 obč. zák. je co do svého obsahu v určitém směru užší, v určitém směru širší. Např. pokud zemřelá fyzická osoba za svého života výslovným projevem vůle zakázala pro případ smrti určitou dispozici se svými projevy osobní povahy (s dopisy, deníky, poznámkami, atd.), nelze těchto osobních písemností použít ani tehdy, kdyby s tím osoby uvedené v § 15 obč. zák. vyslovily souhlas. Toto opatření zemřelé fyzické osoby je neměnné a definitivní a jeho účinky nemohou tyto osoby změnit. Pokud by se tak stalo, šlo by ze strany těchto osob o neoprávněný zásah. Právě tak není přípustné, aby negativní projev vůle fyzické osoby, který učinila ještě za svého života ohledně některé hodnoty své osobnosti (např. ohledně dispozice s mrtvým tělem), byl nahrazen svolením osob podle § 15 obč. zák.

Jestliže na druhé straně dala zemřelá fyzická osoba svolení k dispozici s určitou hodnotou své osobnosti po své smrti a šlo o platný úkon podle občanského zákoníku, tato její dispozice zavazuje osoby uvedené v § 15 obč. zák. Nemůže-li však zemřelá fyzická osoba ještě za svého života disponovat s některými svými tělesnými orgány (např. s nepárovými orgány, které jsou nepostradatelné pro její život), uvedené právo dispozice osobám uvedeným v § 15 obč. zák. přísluší.⁷

⁷ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání, Linde, Praha 2004, s. 83 – 84. Citovaná publikace kromě jiného uvádí, že jestliže zemřelý za svého života zakáže, aby kdokoliv jiný po jeho smrti nahlížel do jeho zdravotnické dokumentace, je třeba po jeho smrti

I když zákon č. 20/1966 Sb., ve znění zákona č. 111/2007 Sb., umožňuje pacientovi výslovně určit i jiné osoby, kterým mohou být poskytovány informace o jeho zdravotním stavu, popřípadě vůči kterým lze vyslovit zákaz poskytování informací (srov. § 67b odst. 12 písm. d), § 67ba odst. 3 a odst. 4), **v případě úmrtí pacienta však mohou dát výše uvedený souhlas ke sdělení skutečností o jeho zdravotním stavu jen osoby uvedené v § 15 obč. zák., a to za předpokladu, že pacient za svého života nevyslovil zákaz poskytování informací.**

Na základě výše uvedeného lze dovodit tyto závěry:

1. pokud zemřelá fyzická osoba výslovně za svého života svým prohlášením vyloučila možnost dát souhlas ke sdělení skutečností, jež jsou předmětem povinné mlčenlivosti zdravotnických pracovníků, jsou povinny osoby uvedené v § 15 obč. zák. tento projev vůle respektovat. Nemohou pak dát tento souhlas za zemřelou fyzickou osobu (poškozeného trestným činem);

2. jestliže však takový úkon zemřelá fyzická osoba za svého života neučinila, z toho, co je výše uvedeno, lze dovodit, že takový úkon mohou učinit po její smrti osoby uvedené v § 15 obč. zák. za podmínek v tomto ustanovení uvedených. **Souhlas osob uvedených v § 15 obč. zák. je tímto stanoviskem považován, resp. konstruován, jako důvod prolomení obecné povinnosti mlčenlivosti podle § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., a to ve vztahu vůči orgánům činným v trestním řízení a pro účely trestního řízení;**

3. tento závěr je zcela jednoznačný za podmínky, že za svého života zemřelá fyzická osoba souhlasila se sdělením údajů uvedených v § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb.;

4. v souvislosti s právem pacienta určit i jiné osoby, kterým mohou být poskytovány informace o jeho zdravotním stavu a dále i úpravou poskytování informací o zdravotním stavu v případě úmrtí pacienta je však třeba zdůraznit, že **v případě úmrtí pacienta však mohou dát výše uvedený souhlas ke sdělení skutečností o jeho zdravotním stavu jen osoby uvedené v § 15 obč. zák., a to za předpokladu, že pacient za svého života nevyslovil zákaz poskytování informací;**

5. **výše uvedené závěry,⁸ které byly vyvozeny ve vztahu k aplikaci § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., lze aplikovat i na možnost získat určité**

tento zákaz respektovat; osoby uvedené v § 15 obč. zák. nemohou proto tento zákaz ani jakkoliv měnit či jej dokonce odvolat. Není-li tomu tak, pak je ovšem nutno v rámci účinné realizace posmrtné ochrany zemřelých osob usuzovat, že podle § 15 obč. zák. a v souladu s Úmluvou o lidských právech a biomedicině (č. 96/2001 Sb. m. s.; srov. i Dodatkový protokol k této Úmluvě – č. 97/2001 Sb. m. s.) vzniká i při nedostatku zvláštní právní úpravy právo na poskytnutí veškerých informací, které byly shromážděny o zdravotním stavu zemřelého i o příčinách jeho úmrtí, osobám taxativně vyjmenovaným v § 15 obč. zák. Opačné stanovisko, které se k této otázce u nás rovněž vyskytlo, by ve svých důsledcích znamenalo úplné popření posmrtné ochrany zemřelé osoby, což nelze připustit.

⁸ K tomu však připomínáme, že příbraný soudní znalec z oboru zdravotnictví v rozsahu nezbytném pro vypracování znaleckého posudku, zadaného orgány činnými v trestním řízení, je oprávněn nahlédnout, resp. vyžádat zdravotní dokumentaci, a tedy zpracovat znalecký posudek, a to i bez souhlasu poškozeného, resp. osob uvedených v § 15 obč. zák. Srov. blíže úpravu v § 107 odst. 2 tr. ř. - znalec příbraný k podání znaleckého posudku o příčině smrti nebo o zdravotním stavu zemřelé osoby je oprávněn vyžadovat zdravotnickou dokumentaci týkající

informace, resp. seznámit se s obsahem zdravotnické dokumentace,⁹ protože z obsahového hlediska jde stále o stejný institut (rozdíl je pouze ve formě, v jaké se určitá osoba s údaji z dokumentace nebo jinak seznamuje).¹⁰

K bodu II. Povinnost mlčenlivosti podle § 55 odst. 2 písm. d), odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb., je prolomena i postupem podle § 8 odst. 5 tr. ř.

Vzhledem k nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 321/2006, který v dané problematice dospěl k závěru, že **ve vztahu k mlčenlivosti založené § 55 odst. 2 písm. d) zákona o péči o zdraví lidu je nutné informace pro trestní řízení vyžadovat postupem podle § 8 odst. 5 tr. ř.**¹¹ a dále k platné právní úpravě § 55 odst. 2 písm. d) zákona o péči o zdraví lidu, která již **nestanoví důvod zproštění povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků nadřízeným orgánem v důležitém státním zájmu**, již nelze nadále setrvávat na stanovisku, že povinnost mlčenlivosti podle § 55 odst. 2 písm. d), odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb., je prolomena i tehdy, - a to zcela nezávisle na právu dotčené osoby, kterou je ošetřovaná osoba - jestliže byl zdravotnický pracovník této povinnosti mlčenlivosti zproštěn nadřízeným orgánem v důležitém státním zájmu.

Jestliže tedy zdravotnický pracovník (nebo zdravotnické zařízení státní i nestátní) odpírá bez oprávnění vypovídat (podat lékařskou zprávu) s poukazem na povinnost mlčenlivosti podle § 55 odst. 2 písm. d), odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb. (§ 8 odst. 4, § 99 odst. 2 nebo § 158 odst. 7 věta první tr. ř.), a orgánům činným v trestním řízení se nepodaří získat informace, na něž se vztahuje povinná mlčenlivost zdravotnických pracovníků, jiným způsobem, přičemž za obvyklý způsob sdělení těchto informací je možno považovat jejich sdělení na základě souhlasu oprávněné osoby (pacienta), popř. osob uvedených v § 15 obč. zák., je třeba vyžadovat informace o zdravotním stavu poškozeného postupem podle § 8 odst. 5 tr. ř.

se takové osoby; v ostatních případech může zdravotnickou dokumentaci vyžadovat za podmínek stanovených zvláštním zákonem (k tomu nutno zmínit další úpravu v § 67b odst. 10 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., podle níž do zdravotnické dokumentace mohou nahlížet, a to v rozsahu nezbytně nutném pro splnění konkrétního úkolu v rozsahu své kompetence, kromě jiných i soudní znalci v oboru zdravotnictví v rozsahu nezbytném pro vypracování znaleckého posudku zadaného orgány činnými v trestním řízení nebo soudy).

⁹ Viz § 67b odst. 2 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Zdravotnická dokumentace obsahuje:

- a) osobní údaje pacienta v rozsahu nezbytném pro identifikaci pacienta a zjištění anamnézy,
- b) informace o onemocnění pacienta, o průběhu a výsledku vyšetření, léčení a o dalších významných okolnostech souvisejících se zdravotním stavem pacienta a s postupem při poskytování zdravotní péče.

¹⁰ Nejvyšší státní zastupitelství je tedy toho názoru, že právo na přístup k údajům ve zdravotní dokumentaci by tedy mělo být přiznáno osobě vykonávající posmrtnou ochranu osobnosti zemřelého podle § 15 obč. zák. (tedy manžel a děti, a není-li jich, jeho rodiče). Výslovnou právní úpravu zmíněné otázky je ovšem v každém případě třeba pokládat za nanejvýš vhodnou.

¹¹ Z odůvodnění předmětného usnesení je patrné, že Ústavní soud neshledává úpravu v zákoně č. 20/1966 Sb., takovou úpravou, podle které by bylo možno zprošťovat mlčenlivosti pro účely trestního řízení (a tedy překážkou vylučující aplikaci § 8 odst. 5 tr. ř.) a dále konstatuje, že pokud ustanovení zvláštního předpisu sice obsahuje určitou možnost zproštění mlčenlivosti, nikoliv však specificky ve vztahu k trestnímu řízení (totiž nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat předmětné skutečnosti), je postup podle § 8 odst. 5 tr. ř. možný.

K bodu III. - Oznamovací povinnost zdravotnických pracovníků, uložená zvláštními předpisy

Taková oznamovací povinnost (ve vztahu k soudu, státnímu zástupci policii, popř. jiným orgánům) **se týká zejména následujících případů:**

a) Oznamovací povinnost podle § 367 a § 368 tr. zákoníku o trestných činech nepřekažení a neoznámení trestného činu, když tato ustanovení se za zde uvedených podmínek týkají i zdravotnických pracovníků (v případě trestného činu podle § 367 tr. zákoníku je stanovena povinnost překazit v tomto ustanovení vyjmenované trestné činy);¹²

b) Prohlídka nebo pitva zemřelého, když je podezření ze spáchání trestného činu (které popřípadě vznikne až v průběhu zdravotně bezpečnostní pitvy), sebevraždy, případně o nález mrtvoly neznámé totožnosti nebo jiné obdobné případy, kdy je nutno pitvu přerušit a informovat policii (srov. § 3, § 4 a § 6 vyhl. č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a pohřebnictví, ve znění pozdějších předpisů); v této souvislosti je třeba poukázat na § 4 odst. 3 písm. e) cit. vyhlášky, které stanoví, že ke zjištění příčin úmrtí a objasnění dalších ze zdravotního hlediska závažných okolností a mechanismu úmrtí u osob zemřelých náhlým, neočekávaným nebo násilným úmrtím včetně sebevraždy provádí pitvu lékař oddělení soudního lékařství, a to povinně (mimo jiné) je-li podezření, že úmrtí může být v příčinné souvislosti s nesprávným postupem při výkonu zdravotnických služeb;

c) Podle § 24 zákona č. 20/1966 Sb., ve znění pozdějších předpisů, převzetí nemocného bez jeho písemného souhlasu do ústavní péče z důvodů uvedených v § 23 odst. 4 citovaného zákona (tzn. jde-li o povinné léčení nebo o to, že osoba duševně nemocná nebo intoxikovaná ohrožuje sebe nebo své okolí, resp. nelze si vyžádat souhlas pacienta vzhledem k jeho zdravotnímu stavu) je zdravotnické zařízení povinno do 24 hodin oznámit soudu, v jehož obvodu má sídlo; tento soud pak koná řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče podle § 191a a násl. o. s. ř.;

d) Je-li nezletilá osoba pod vlivem alkoholu přijata do zdravotnického zařízení nebo získá-li zdravotnické zařízení jiným způsobem poznatky o tom, že tato osoba požívá alkoholické nápoje, je zdravotnické zařízení povinno tuto skutečnost bez zbytečného odkladu oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností (§ 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů). Pokud by obecní úřad obce s rozšířenou působností považoval za potřebné další informace o zdravotním stavu nezletilé osoby, bylo by na místě, aby dal soudu podnět k ustanovení kolizního opatrovníka (§ 37 zák. o rod.), který by za ošetřované dítě vyslovil souhlas se sdělením skutečností podléhajících povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků. Pro úplnost je třeba dodat, že pokud by měly být dány informace o hospitalizované nezletilé osobě přímo orgánům Policie ČR, bylo by možno takto postupovat pouze za situace, pokud by byl dán souhlas zákonného zástupce (event. kolizního opatrovníka) nezletilé osoby se sdělením skutečností podléhajících povinné mlčenlivosti zdravotnických pracovníků nebo by byl zdravotnický pracovník nadřízeným orgánem zproštěn povinnosti mlčenlivosti.

¹² Srov. i § 8 odst. 4 písm. a) tr. ř., ve znění novely č. 265/2001 Sb.

Oznamovací povinnost podle § 10 odst. 4 zákona o sociálně - právní ochraně dětí je třeba plnit výlučně ve vztahu k obecním úřadům obce s rozšířenou působností a nikoliv orgánům Policie ČR.¹³

Dále je třeba poukázat i na další výjimky z povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků stanovené trestním řádem:

e) Především jde o úkony podle **§ 114 až § 118 tr. ř.** Konkrétně tedy podle **§ 114 odst. 1 tr. ř.** je prohlídce těla povinen podrobit se každý, je-li nezbytně třeba zjistit, zda jsou na jeho těle stopy nebo následky trestného činu. Není-li prohlídka prováděna lékařem, může ji provést jen osoba téhož pohlaví. V těchto případech - jsou-li splněny podmínky pro aplikaci citovaného ustanovení - nepřichází vůbec v úvahu dovolávat se povinné mlčenlivosti podle § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb. Jestliže lékař bude státním zástupcem, resp. i policejním orgánem, požádán o provedení prohlídky, je lékař povinen sdělit příslušnému orgánu činnému v trestním řízení výsledky prohlídky, včetně předběžné diagnózy, a nemůže se odvolávat na povinnost zachovávat mlčenlivost ve smyslu § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., neboť se o uvedených výsledcích prohlídky těla nedozvěděl v souvislosti s výkonem svého povolání, nýbrž při úkonu trestního řízení na žádost příslušného orgánu. Obdobně je tomu v případech, kdy je prováděna prohlídka a pitva mrtvolky podle **§ 115 odst. 1 tr. ř.**, vyšetření duševního stavu obviněného nebo svědka podle **§ 116 až § 118 tr. ř.** Ani v těchto případech se nelze podle převládajícího názoru dovolávat povinné mlčenlivosti zdravotnických pracovníků, a to z důvodů výše uvedených. Srov. též závěry senátního nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 321/2006;

f) Povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků je prolomena i povinností státních orgánů podle § 8 odst. 1 druhé věty tr. ř. oznamovat trestné činy (srov. níže uvedené);

g) Úprava v § 107 odst. 2 tr. ř., podle kterého znalec přibraný k podání znaleckého posudku o příčině smrti nebo o zdravotním stavu zemřelé osoby je oprávněn vyžadovat zdravotnickou dokumentaci týkající se takové osoby; v ostatních případech může zdravotnickou dokumentaci vyžadovat za podmínek stanovených zvláštním zákonem.¹⁴

K bodu IV., V. a VI.

V této části stanoviska jsou uvedeny další specifické případy prolomení povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků.

¹³ V podrobnostech srov. stanovisko č. 32/2000 Sb. v. s. NSZ.

¹⁴ Jde o zákon č. 20/1966 Sb., podle jehož § 67b odst. 10 písm. d) mohou do zdravotnické dokumentace nahlížet soudní znalci v oboru zdravotnictví v rozsahu nezbytném pro vypracování znaleckého posudku zadaného orgány činnými v trestním řízení nebo soudy. Je třeba podotknout, že citované ustanovení zákona č. 20/1966 Sb. hovoří pouze o nahlížení do zdravotnické dokumentace, a nikoli o jejím vyžadování. To je dáno odlišnou terminologií trestního řádu, který používá v obdobných případech pojmu vyžádání (např. důkazů, materiálů, listin, spisů, apod.).

V prvé řadě jde o úpravu v **§ 8 odst. 1 druhé věty tr. ř.¹⁵**, podle kterého jsou státní orgány povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. Pokud se objevuje někdy výklad, podle kterého § 8 odst. 1 druhé věty tr. ř. o povinnosti státních orgánů oznamovat trestné činy je v důsledku úpravy obsažené v § 8 odst. 4 tr. ř. takové povahy (nejde-li o výjimku zde uvedenou), že v rámci oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (**§ 59 odst. 1 věta první, odst. 4 část předposlední věty za středníkem, § 158 odst. 2 tr. ř.**) nelze uvádět okolnosti tvořící předmět povinné mlčenlivosti zdravotnických pracovníků, je třeba takový výklad označit za nesprávný. Povinnost mlčenlivosti podle § 55 odst. 2 písm. d), odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb., je prolomena i povinností státních orgánů podle § 8 odst. 1 věty druhé tr. ř. oznamovat trestné činy. **Ustanovení § 8 odst. 4 části věty první před středníkem a tohoto odstavce pod písm. a) a b) tr. ř. o tom, že plnění této povinnosti lze odmítnout s odkazem na povinnost zachovávat tajnost utajovaných skutečností chráněných zvláštním zákonem nebo státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti; to neplatí,**

a) jestliže osoba, která tyto povinnosti má, by se jinak vystavila nebezpečí trestního stíhání pro neoznámení nebo nepřekažení trestného činu, nebo

b) při vyřizování dožádání orgánu činného v trestním řízení o trestném činu, kde dožádaná osoba je současně oznamovatelem trestného činu,

nelze vykládat tak, že v případech, kdy je stanovena povinnost mlčenlivosti, se povinnost oznamovat trestné činy neuplatní. Oznámení v souladu se shora citovanou úpravou je možno učinit (tato povinnost se tedy nevztahuje pouze na případy uvedené v § 8 odst. 4 písm. a) tr. ř.) a nadto oznamovatel je povinen vyhovět dožádání orgánu činného v trestním řízení v souladu s § 8 odst. 4 písm. b) tr. ř.

Rovněž je třeba uvést, že i po sdělení skutečností, jež jsou předmětem povinné mlčenlivosti, váže orgány a pracovníky, které je sdělily např. v rámci trestního oznámení nebo jinak, povinnost mlčenlivosti, která nezaniká, a dále to, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny o těchto skutečnostech zachovávat mlčenlivost v rámci ochrany utajovaných skutečností klasifikovaných do stupňů utajení „Důvěrné“ nebo „Vyhrazené“ podle § 4 písm. c), d) zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů, a učinit další nezbytná opatření směřující proti jejich neoprávněnému zveřejnění (např. v souvislosti s nahlížením do spisu ve smyslu § 65 odst. 5 tr. ř.).

Ustanovení § 8 odst. 1 tr. ř. obsahuje jednak povinnost vyhovovat dožádáním orgánů činných v trestním řízení (stanovena obecně pro státní orgány, právnické osoby a osoby fyzické), jednak povinnost oznamovat podezření z trestné činnosti (zavazuje jen státní orgány). Státní orgán tedy může mít postavení oznamovatele trestné činnosti, tak i postavení adresáta dožádání.

Státními orgány v souvislosti s danou problematikou se rozumí Ministerstvo zdravotnictví a krajské úřady. Tyto orgány mohou např. z výsledku jednání svých

¹⁵ Ustanovení § 8 odst. 1 tr. ř. **samo o sobě** není ustanovením, které by bylo způsobilé prolomit jakoukoli státem stanovenou či uznanou povinnost mlčenlivosti. Pro tento účel musí existovat ještě zvláštní úprava, která to dovolí a současně stanoví podmínky (i rozsah), za nichž se tak může stát.

znaleckých komisí, nebo na základě jiného podnětu (např. stížnosti na postup lékaře), zjistit skutečnosti, které nasvědčují podezření z trestné činnosti.

Pokud státní orgán (tedy Ministerstvo spravedlnosti či krajský úřad) podá trestní oznámení o údajném spáchání trestného činu, nemůže pak již v postavení adresáta dožádání odmítnout plnění povinnosti vyhovět dožádání orgánu činného v trestním řízení (resp. provedení doplnění potřebných údajů k řádnému objasnění okolností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin) s odkazem na povinnost mlčenlivosti (srov. § 8 odst. 4 písm. b) tr. ř.). Povinnost mlčenlivosti by byla v tomto případě prolomena v rozsahu údajů uvedených v trestním oznámení vůči všem orgánům činným v trestním řízení. Orgány činné v trestním řízení však musí respektovat rozsah již dříve podaného trestního oznámení, neboť jen ve vztahu k němu došlo k prolomení povinnosti mlčenlivosti.

Povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků by byla rovněž prolomena při vyřizování dožádání orgánu činného v trestním řízení o trestném činu, kde dožádaná osoba je současně oznamovatelem, což ostatně plyne z § 8 odst. 4 písm. b) tr. ř.¹⁶ V úvahu tedy přichází podání trestního oznámení buď samotným zdravotnickým zařízením nebo zdravotnickým pracovníkem. V případě, kdy je třeba trestní oznámení, obsahující určité informace získané v souvislosti s výkonem povolání zdravotnického pracovníka, upřesnit nebo blíže objasnit, lze tyto zdravotnické pracovníky vyslechnout jako svědky, popř. vyžádat od nich vysvětlení s tím, že tyto osoby mají být jako svědkové vyslýcháni výlučně ke skutečnostem, které byly uvedeny v trestním oznámení a ve vztahu k nimž již došlo k prolomení povinnosti zachovávat mlčenlivost o určitých skutečnostech o pacientovi. Ve vztahu ke skutečnostem uvedeným v již dříve podaném trestním oznámení se tedy nelze dovolávat povinností zachovávat mlčenlivost.

Jestliže by však předmětem výslechu zdravotnického pracovníka jako svědka, popř. osoby podávající vysvětlení, byly okolnosti, které nebyly součástí dříve učiněného trestního oznámení, je třeba postupovat podle § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb. (tzn. souhlas oprávněné osoby) nebo postupem podle § 8 odst. 5 tr. ř.

V neposlední řadě k prolomení povinnosti mlčenlivosti by došlo také v případě, pokud by zdravotnický pracovník vystupoval v postavení obviněného (§ 32, § 160 odst. 1 tr. ř.). Obviněný je zásadně oprávněn uvést všechny skutečnosti na svou obhajobu a povinností mlčenlivosti by nebyl vázán. V této souvislosti je možné poukázat na rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě - pobočka Olomouc, sp. zn. 2 To 1118/1998 ze dne 15. 12. 1999, ve kterém je judikováno, že obviněnému nemůže být žádným způsobem bráněno v uplatnění obhajoby v trestním řízení, z čehož vyplývá, že toto právo nelze vázat či podmiňovat úkonem zproštění mlčenlivosti, eventuálně postihem za

¹⁶ V této souvislosti lze přiměřeně poukázat na stanovisko č. 6/1999 Sb. v. s. NSZ, ve kterém bylo konstatováno, že k tomu, aby nastala podmínka uvedená pod písm. b) § 8 odst. 3 tr. ř. (ovšem až ve znění po novele č. 265/2001 Sb. – stanovisko se vztahovalo ještě k úpravě účinné před 1. 1. 2002), zásadně postačí již to, že osoba, která předtím trestní oznámení podala (nebo tak učinil státní orgán nebo právnická osoba), byla zproštěna povinností mlčenlivosti; je tomu tak ovšem i tehdy, pokud tato osoba zproštěna povinností nebyla. Dále srov. i rozhodnutí NS ČR sp. zn. 8 Tz 60/1999 a sp. zn. 8 Tz 110/1999, i když se – shodně jako výkladové stanovisko – týkají poněkud odlišné problematiky.

porušení povinnosti mlčenlivosti.¹⁷ Tento závěr je třeba vztáhnout i na zdravotnického pracovníka v postavení podezřelého. V této souvislosti je třeba poukázat i na § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., ve znění zákona č. 111/2007 Sb., a to v části, kde se stanoví, že „povinnosti mlčenlivosti není zdravotnický pracovník vázán v rozsahu nezbytném pro obhajobu v trestním řízení“.

K bodu VII. - Sdělení výsledku jednání znalecké komise orgánům činným v trestním řízení

Pro posouzení jednotlivých případů, u nichž vznikly pochybnosti, zda byl při výkonu zdravotní péče dodržen správný postup, popřípadě, zda bylo ublíženo na zdraví, ustanovuje ministr zdravotnictví a orgán kraje v přenesené působnosti jako své poradní orgány znalecké komise (§ 77 odst. 6 zákona č. 20/1966 Sb.). Postavení, složení a činnosti znaleckých komisí stanoví Ministerstvo zdravotnictví vyhláškou č. 221/1995 Sb., o znaleckých komisích, ve znění pozdějších předpisů.¹⁸ Znalecké komise jsou ustanovovány jako poradní orgány ministra zdravotnictví (ústřední znalecké komise)¹⁹ nebo orgánu kraje v přenesené působnosti (územní znalecké komise).²⁰ Jejich úkol spočívá ve shromáždění podkladů a konstatování odborných závěrů, na základě kterých je rozhodováno o dalším postupu, nenahrazují však znalecký posudek.

Příslušnou znaleckou komisi ustanovuje ministr zdravotnictví nebo krajský úřad, a to z vlastního podnětu nebo jiného podnětu²¹ pro každý jednotlivý případ, ke kterému došlo při výkonu zdravotní péče. Podle § 2 odst. 3 ministr zdravotnictví může ustanovit v případech zvláštního zřetele hodných ústřední znaleckou komisi i pro posouzení případu, který již projednala územní znalecká komise nebo který by jinak této komisi příslušel k projednání.

Aby mohla komise plnit své úkoly, je nezbytné, aby měla k dispozici zdravotnickou dokumentaci. Ustanovení § 4 odst. 4 citované vyhlášky stanoví, že podkladem pro činnost komise jsou především údaje ze zdravotnické dokumentace (odkaz v textu vyhlášky na § 67b odst. 10 písm. h) zákona č. 20/1966 Sb.).²² I přesto, že členové znalecké komise nevystupují (resp. nemají postavení) ošetřujícího lékaře, § 3 odst. 7 citované vyhlášky stanoví, že

¹⁷ V odůvodnění výše citovaného rozhodnutí krajský soud poukázal na to, že problematiku mlčenlivosti a jejího zproštění řeší trestní řád ve svém § 99 tr. ř., avšak nutno zdůraznit, že ve vztahu k osobám vypovídajícím v trestním řízení v procesním postavení svědka a nikoli v procesním postavení obviněného, což je nakonec zřejmé, neboť obviněnému nemůže být bráněno v uplatnění obhajoby v trestním řízení, resp. toto právo vázat či podmiňovat úkonem zproštění mlčenlivosti, eventuálně postihem za porušení povinnosti mlčenlivosti.

¹⁸ Před přijetím vyhlášky č. 221/1995 Sb., o znaleckých komisích, byly znalecké zdravotnické komise upraveny Směrnici č. 46/1967 Věstníku Ministerstva zdravotnictví.

¹⁹ Ústřední znalecké komise jsou ustanovovány k prošetření případů, k nimž došlo ve zdravotnických zařízeních zřizovaných Ministerstvem zdravotnictví či jiným ústředním orgánem státní správy, za podmínek § 2 odst. 1 písm. b) vyhlášky č. 221/1995 Sb., o znaleckých komisích, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ Územní (krajské) znalecké komise jsou ustanovovány k prošetření případů, k nimž došlo v zařízeních zřizovaných krajem.

²¹ Občan, orgány činné v trestním řízení, ředitel zdravotnického zařízení, jiný občan.

²² § 67b odst. 10 písm. h) zákona č. 20/1966 Sb. stanoví, že do zdravotnické dokumentace mohou nahlížet, a to v rozsahu nezbytně nutném pro splnění konkrétního úkolu v rozsahu své kompetence členové znaleckých komisí.

na členy komise se vztahuje povinnost zachovávat mlčenlivost podle zvláštního předpisu (§ 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Tímto je v podstatě založen další zvláštní případ povinnosti mlčenlivosti ve zdravotnictví (tj. vedle obecné mlčenlivosti zdravotnických pracovníků podle § 55 odst. 2 písm. d) uložené v širší souvislosti se zdravotní péčí či jejím organizačním začleněním.²³ Tuto skutečnost je třeba vzít v úvahu zejména při sdělování výsledků z jednání těchto komisí.

Podle § 4 odst. 5 citované vyhlášky se členové komise seznámí s případem, posoudí předložené údaje a doklady a předají předsedovi komise odborný posudek, v němž učiní na základě současných poznatků lékařské vědy jednomyslný závěr, zda v projednávaném případě byl při výkonu zdravotní péče dodržen správný postup. Došlo-li k újmě na zdraví nebo poškození zdraví s následkem smrti, vyjádří se členové komise k tomu, zda mezi nedodržením správného postupu a újmou na zdraví, popřípadě smrti, je příčinná souvislost.

Podle odst. 6 § 4 cit. vyhlášky se o jednání komise vyhotoví **zápis**, který obsahuje, mimo jiné **závěr projednávání případu s jednoznačným konstatováním, zda**

1. byl či nebyl při výkonu zdravotnických služeb dodržen správný postup a v případě nesprávného postupu jeho popis,

2. je či není dána příčinná souvislost mezi nesprávným postupem a újmou na zdraví nebo poškozením zdraví s následkem smrti.

Závěr znalecké komise (výše uvedený) mohou využít i orgány činné v trestním řízení (a občanskoprávním řízení) a za tím účelem, požádají-li o to, je třeba zasílat jim závěry těchto komisí, přičemž je však nutno dbát toho, aby nebylo porušeno ustanovení o mlčenlivosti. Závěry komise jsou použitelné jako listinný důkaz v trestním (a občanskoprávním) řízení; nejsou ovšem znaleckými posudkem ve smyslu zákona o znalcích a tlumočnících.²⁴

Orgán činný v trestním řízení je oprávněn žádat prostřednictvím § 8 odst. 1 věty první tr. ř. příslušný krajský úřad či ministerstvo zdravotnictví o zápis z jednání znalecké komise, (resp. jeho záznam), a to v té části, která obsahuje závěr projednávání případu s jednoznačným konstatováním, zda byl či nebyl při výkonu zdravotnických služeb dodržen správný postup a v případě nesprávného postupu jeho popis, a zda je či není dána příčinná souvislost mezi nesprávným postupem a újmou na zdraví nebo poškozením zdraví s následkem smrti, a dále jména členů komise a jejich podpisy, datum ukončení jednání komise. V případě nevyhovění žádosti orgánu činného v trestním řízení lze splnění této povinnosti vynucovat postupem podle § 66 tr. ř. (pořádková pokuta). Zdůraznit je třeba, že ten, kdo znaleckou komisi ustanovil (tj. Ministerstvo zdravotnictví či krajský úřad), je povinen postoupit závěr znalecké komise orgánům činným v trestním řízení v případě zjištění, že je dána příčinná souvislost mezi nesprávným postupem při výkonu

²³ Buriánek, J.: Lékařské tajemství, zdravotnická dokumentace a související právní otázky. Linde Praha, 2005, s. 21 a násl.

²⁴ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících a vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

zdravotnických služeb a újmou na zdraví nebo poškozením zdraví s následkem smrti.

Pokud jde o tu část zápisu, která obsahuje souhrn podstatných údajů ze zdravotnické dokumentace, pokud byla komisi poskytnuta, je třeba konstatovat, že tato nemůže být bez dalšího orgánům trestního řízení poskytnuta, neboť je chráněna § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb. Zde je opět třeba postupovat podle § 8 odst. 5 tr. ř.

Toto stanovisko se vydává podle § 12 odst. 2 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

**Nejvyšší státní zástupce:
JUDr. Pavel Zeman v.r.**